

אספרה שמך לאחי

♦ כ"ג תמוז תשפ"ה ♦

פנינים בפרשת השבוע

פנחס

♦ פנינחם בן אלעזר בן אהרן ♦

בני ישראל בספנה עצומה, כי אם חלילה ה' יכעס, יכול בלעם לקלל, ואז... מיד פנחס קם מתוך העדה, ויקח רימח בידו וידקר את שניהם, ויעמד פנינחם והתפלל, ותעצר המגפה.

על זה ואמר ה', פנינחם בן אלעזר בן אהרן הכהן, השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי, בקצפו את הקצף שהיה לי לקצף. על ידי זה הציל את בני ישראל, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.

♦ לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום ♦

בזמן שקנא פנחס על המעשה, ספן את עצמו, ונכנס בין המוני אנשים, להרג את זמרי, שהיה נשיא שבט שמעון, ובאמת זמרי היה תמיד אדם גדול בתורה ומעשים טובים, וצדיק, נשיא שבט בישראל, והקריב עם הנשיאים בחנכת המזבח, רק עתה נכשל ואבד עולמו בשעה אחת, ופנחס הרג אותו לעיני כל ישראל, אחר שהרג אותו, ראה פנחס ששבט שמעון בהמוניו, התקרבו אליו לנקם נקמת הנשיא שלהם, ומרב פחד פחדה נשמתו, ונשאר כמת והניחוהו, ואז נכנסו בו שתי נשמות של נדב ואביהוא שהיו משוטטות עדין בעולם, ובדרך כלל אין גוף אחד יכול לקבל שתי נשמות, אך פיו שנדב ואביהוא לא נשאו נשים, נחשבים כל אחד רק כחצי גוף, ובזכות המסירות נפש של פנחס, לקנא קנאת ה' חזרה נשמתו לגופו יחד עם שתי הנשמות של נדב ואביהוא, ולכן נקרא "בן אהרן הכהן".

♦ הנני נתן לו את בריתי שלום ♦

הקדוש ברוך הוא נשבע ואמר הנני כורת לו את בריתי שלום, ואעשה אותו מלאך חי ויחיה לעולם לבשר הגאלה בקץ הימים. כמו שאמרו חז"ל שפנינחם הוא אליהו, ואמר לוהקדוש ברוך הוא אתה נתת שלום בין ישראל ובניי בעולם הזה, אך לעתיד לבא אתה הוא שעתידי לתן שלום ביני לבין בני, ולכן הוא יבא ויבשר לנו את הגאלה פתוב; הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא,

בלעם הרשע רצה לכלות את בני ישראל, בלק שכר אותו לקלל ולא הצליח, ומדוע, פי כל כוחו של בלעם היתה לכוון את השעה המדיקת שהקדוש ברוך הוא כועס, ידע הוא שבכל יום הקדוש ברוך הוא כועס רגע אחד, וכיון שהיה לו כח לקלל, רצה באותו רגע לקלל ולומר מלה אחת, ואיזה קללה יכול היה להספיק לומר באותו רגע; "כלם", פרושו שהקדוש ברוך הוא חלילה יכלה את בני ישראל, ומדוע לא הצליח לישם את מזמתו, זה היה חסד ה', שבכל הזמנים הללו שבלעם נסה לקלל - לא זעם ה', ולכן לא היה יכול לקלל, ועל זה מצוה אותנו הנביא, מיכה; לזכר מה שה' עשה עמנו - עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב, ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה', אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, דעו כמה צדקות עשיתי עמכם, שלא פעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי פעסתי, לא נשתיר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, כלומר כיון שכל כוחו של בלעם רק לקלל כשה' כועס, וכל הימים האלו שבלעם נסה לקלל לא פעס ה', ולכן לא היה לו כח לקלל, וזה שאמר לו בלעם בלבק; מה אקב לא קבה א-ל ומה אעם לא זעם ה'.

♦ עצת בלעם ♦

רצה בלעם לעורר כעסו של הקדוש ברוך הוא, ומצא לו עצה, אמר בלק ולמואבים; אפלו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להלחם עמם, בואו ואשיאכם עצה. האלוקים שלהם שונא עברות, אם תצליחו להחטיאם שיתחתנו עם הגוים, זה הסכוי שהקדוש ברוך הוא יכעס, ואז אוכל לקללם.

מיד הפקירו את בנותיהם, ונסו בכל מיני השתדלויות להחטיא את בני ישראל, עד שהגיע נשיא שבט שמעון, זמרי בן סלוא, והתחצף נגד משה ואמר, שרוצה להתחתן עם גויה, הנקראת קזבי בת צור, קנא פנינחם קנאת ה', ראה פנינחם שבא מלאך והשחית בעם, ותפרץ בם מגפה, ואז היו כל

1. דברי יואל כי תצא, עמוד שי"ז

2. מאמר התחייה להרמב"ם, ושי"ך על התורה.

3. תרגום יונתן, וילקוט שמעוני

והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

♦ תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל. ♦

פידוע, שאלהיו הנביא מגיע לכל ברית מילה, ונקרא אליהו מלאך הברית. ומכנים לו פסא מיוחד, ואומרים; זה הפסא של אלהיו הנביא זכור לטוב. 4 והנה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאלהיו שיצטרף להיות בכל ברית מילה שבני ישראל, אמר אליהו; אתה ידעת שאני מקנא לשמך יתברך, ובכן אם יהיה אבי הן המכנים לברית בעל עברה ולא אוכל לסבל להיות שם? והשיב לו הקדוש ברוך הוא הנה אכפר לו עונתיו ואז יהיה ריקן מעברות, והשיב עוד אליהו ואמר; ואם יהיה המוהל בעל עברה? הבטיחו השם יתברך שיכפר גם לו, השיב עוד אליהו; אפשר יהיו הקהל העומדים שם בעלי עברות ולא אוכל לסבל? הבטיחו השם יתברך שיכפר לכל הקהל, וזה מרמז בפסוק; תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל, כי הואיל ומדתו קנאה והצרו להיות אצל כל ברית, ולא יוכל לסבל, על ידי זה, גורם הפפירה לישראל, כי הצרו ה' להבטיחו על כך.

♦ צרור את המדינים והביתם אותם ♦

הקדוש ברוך הוא צוה את בני ישראל, שגיי דברים, דבר אחד; "צרור", לשנא, לאיב, את המדינים, מלשון צר ואיב. ודבר שני; והביתם אותם, להשמידם, לכלותם לגמרי, לא להשאיר מהם פלוג, ולא רק זה, אלא אף שהיה התורה לא להשחית עצים במלחמה כפתוב כי כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצמה, 5 לאלו לא תעשו כן, אלא לאלו - חבלו איננותיהן, כל עץ טוב תפילו, וכל מעיני מים תסתמו.

אף יש להבין, כיון שהיה הצווי להכריתם כלם, אם פן מי ישאר מהם בעולם, שייכלו לשנא ולאב אותם, הרי לא ישאר מהם פלוג, אלא הבאור הוא כך; כי 6 עקר פונת ה' יתברך בנקמתו במדין היה מחמת גדל המחשבות והרהורים רעים, שהם גרמו לישראל, כי הגויים יש להם, מחשבות מכערות מאד מאד, והם נשארות באויר הארץ, וגם אחר שכבר מתו ואינם בעולם הזה, אותן מחשבות מקלקלות ומטמאות את האויר, עד שיכולות לפגם במח הצדיקים אפילו לגדול שבהם, ואפילו למרחק רב מאוד, ומחמת זה גזרו חז"ל טמאה על ארץ העמים, והעצה להשמיר ממחשבות אלה היא שהאדם יתאמץ תמיד לשנא כל מחשבותיהם, לכן אמרה התורה;

"צרור" עליכם לאיב אותם אף אחר שימותו עליכם לאיב ולשנא את המחשבות אשר נשארו באויר, כדי שלא יזיקו אתכם, כי צורים הם לכם, בנכליהם אשר נפלו לכם, כי הם צורים הם לכם במחשבותיהם המכערות, ואת המחשבות האלה עליכם לאיב.

♦ ותקרבנה בנות צלפחד ♦

כפי שלמדנו בסוף פרשת שלח, היה יהודי צדיק בשם צלפחד, שהיה מקשש עצים ביום השבת, ועבר בזה על אסור מלאכה בשבת, ועשה כן לשם שמים, כיון שאז נגזר עליהם שלא לכנס לארץ בשביל מעשה המרגלים, והיו 7 אומרים לישראל כיון שנגזר עליהם שלא לכנס לארץ, אם כן, כבר אין מחיבים במצוות, עמד וחלל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים, וילמדו שהמצוות קצרות בכל תקפן ומי שעבר ומחלל שבת נהרג. צלפחד נהרג בצווי ה', והשאיר חמשה בנות צדקניות, ואלה שמות בנותיו מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה, 8 מחלה היתה כל יום ויום מתפללת על חטא אביה, שה' ימחל לו, נעה הצטערה והיתה נעה ונדה על אביה, ונזכר צלפחד בתורה שבע פעמים שלוש בפרשת פינחס וארבע בפרשת מסעי, לומר שהצילוהו בנותיו לצלפחד אביהן והעלוהו משבעה מדורות גיהנום, חגלה, חג לה, שהיתה חגה ובאה בכל יום לבית המדרש לשמע ההלכה מפי משה, וכששמעה פרשת יבמין שהיה דורש משה, ספרה לאחיותיה, והתעצו ונמלכו עם "מלכה" ועל ידי "תרצה" התרצו כלם לבוא לבית המדרש.

באו הבנות תחלה 9 לפני שרי עשרות, לבקש שינתן להם נחלה בארץ ישראל שבאותו הדור היו הנשים במעלה יותר מהגברים, שהגברים התאוננו בזמן המרגלים ואמרו לא נוכל לעלות, ואלה חבבו את הארץ, ובקשו נחלה, ענו שרי עשרות ואמרו להן; דין של נחלה הוא, ואין זה שיה לנו אלא של גדולים ממנו.

באו והלכו אצל שרי חמשים, ראו שכבדו אותם שרי עשרות, אמרו שרי חמשים אף אנו יש גדולים ממנו, וכן היה אצל שרי מאות וכן אצל שרי אלפים, וכן אצל הנשיאים, השיבו כלן כענין הזה, זה שאלה מדי קשה בשבילנו, לכו אצל גדולים יותר, שלא רצו לפתח פה לפני מי שגדול מהם, הלכו לפני אלעזר, אמר להם; הרי משה רבנו, לכו אליו, עד שבאו כלם לפני משה, ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה פתח אהל מועד, והבנות היו חכמניות, וטענו ואמרו; כיון שה' צוה שירשה נתנת לבן, אנו שואלות מה יהיה כשיש רק בנות, האם גם באופן זה לא מקבלות ירשה, ואם כן, פרושו, שנחשב כאלו אבינו לא השאיר יורע בעולם, והרי כשיהודי הולך לעולמו ללא יורע,

4. אגרא דפרקא אות קמ"ו בשם מדרש, ששמעו מהרה"ק רבי שלמה מקארלין, וכ"ה בבני יששכר חודש תשרי מאמר ד' גדולה תשובה אות ז'. וכ"ה בספר שלחן גבוה למהר"י מולכו י"ד רס"ד ס"א אות י"א
5. מדרש רבה במדבר פרשה כא פסקה ו
6. אור החיים, נועם אלימלך, מהר"ד מבעלזא
7. בבא בתרא ק"ט ע"ב תוד"ה אפילו
8. שפתי כהן
9. תנחומא פ"ט

צריך אחי הבעל ליבם את אשתו, אז יוצא שפכל אפן נצטרך לקבל חלק בארץ, או בגלל ירשה או שאמנו תתיבם, ונקבל נחלה מאחי אבינו, ובכן מהי ההלכה ?

משה רבנו ידע מה התשובה, ולא רצה לענות, כי ראה משה שכל אחד ואחד כבד את מי שגדול ממנו, וכעת באו לכבדו, וחשב משה; אם אמר להם את הדין הרי אטל את כל הגדולה והפבוד בשבילי, וזה הרי משה לא רצה, לכן ענה להם אף אני יש גדול ממני, וזה הקדוש ברוך הוא, ואשאל אותו.

ענה ה' יתברך; כן בנות צלפחד דברת, הן מדברים נכון, נתן תתן להם אחות נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן, הם יורשות את אביהן, וגם חלק בכורה שולו, וגם חלק שמגיע להם בחלקו של הסבא "חפר" שגם הוא מיוצאי מצרים ומגיע לו חלק בארץ, ובנוסף לכו היה לצלפחד אח שמדבר ללא ילדים, וחלקו התחלק בין האחים, וגם בזה יהיה להם חלק, יוצא שקבלו ארבעה חלקים.

בקשו בנות צלפחד ממשה רבנו שיתפלל עליהם, שיהיו להם בנים, לפי שהם רצו להתחתן רק לשבט מנשה, כי אמנם להם היתר להתחתן עם כל ישראל ככתוב; זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהייה לנשים, אף שה' נתן להם עצה טובה שינשאו רק לשבט מנשה, למשפחת משה אביהם תהייה לנשים, ואכן נעשה להם גם, 10 והולידו ילדים בגיל מאה.

♦ איש כי ימות ובן אין לו - מעשה שהיה ♦

הקדוש ברוך הוא צונו בתורה דיני ירשה, לאחר שיהודי הלך לעולמו, מי יירש את ממונו, ומה הם דיני הקדימה, ובכן הדין הוא, שהבנים יורשים ולא הבנות, רק אם אין בנים מעבירים את הנחלה לבנות, ומספר 11 בגמרא על רבן גמליאל, ואחותו שנקראה אמא שלום, שהיתה נשואה לרבי אליעזר בן הורקנוס, שהיה בשכונתם שופט גוי פילוסוף, שהיה מתנהג כחזיר שהוא טמא ופושט את טלפיו להראות לכלם שיש לו סימן טהרה שהרי הוא מפרס פרוסה, אף למעשה הוא טמא כי הוא לא מעלה גרה, כך היה השופט מפרסם את שמו שהוא שופט בצדק, ואינו נוטל שחד, כדי שיבואו אליו להשפט [וכי מה לא עושים בשביל כסף?] והיה נוטל שחד בסתר

החליטו ביניהם רבן גמליאל ואחותו להשמיצו ולפרסם את נבלותו לעיני כל, כדי שידעו כל ישראל להזהר שלא להמשיך אחר הארמים והערפאות שלהם, לכן החלט ביניהם לעשות כמין דיון כאלו יש להם סכסוך על איזה ירשה, שכל אחד מהם רוצה לזכות בה.

ובכן לפני שהגיעו אליו בראשונה, הכינה "אמא שלום" שעוגי בית, והעלתה לו לביתו של השופט, והראתה לו, שהמנוחה הזאת העשויה מזהב, המקסים בפינו, יתכן שיעבר

10. צאינה וראינה, ב"ב ק"ט:

11. שבת קט"ז, מהרש"א, חתם סופר, בן יהוידע.

12. פני מנחם פ' ואתחנן ע"פ הספורנו דברים ג' כ"ה

וימצא את מקומו בויטרינה של השופט אחר המשפט הגדול שבינה לאחיה, כמובן, רק אם יזכה אותה במשפט, אבל לא נתנה לו בפעל, הרי יש אסור לתת מתנת חנם לגוי ככתוב לא תחנם, רק הבטיחה שאם תזכה במשפט, אז יקבל את שכו, כשהגיעו לדיון כמובן שהיו הרבה עתונאים וחזאים, וגם לא היה חסר סקרנים לרב, הבאים לראות את רבם של היהודים בא להתדין לפני השופט הדגול, כנראה - אמרו ביניהם הגויים - שנשיא ישראל לא מצא כזה שופט "יקר" בין היהודים.

כאשר התחיל המשפט הפמבי אמרה אמא שלום; שהיא תובעת את אחיה, היות ונפלה לנו ירשה מההורים, אני רוצה שרבן גמליאל אחי, יתחלק עמי בירשה שיה בשוה, אמר להם השופט, אכן הצדק עם "אמא שלום" וצריכים אתם להתחלק חצי חצי! טען רבן גמליאל; כתוב בתורתנו - שבמקום שיש בן, הבת לא יורשת! השופט קמט את מצחו ואמר; מאותו יום מר שהלכתם לגלות, התבטל ונטל ממכם "תורת משה" ונתן לכם ספר אחר, ושם כתוב שהבן והבת יורשים כאחת בשוה!

למחר עשו עוד פעם רבן גמליאל ואחותו, את אותו התרגיל, והפעם היה זה רבן גמליאל, שהכניס לו לשופט, והראה לו והבטיח שאם יזכה אותה במשפט, יקבל "חמור מארץ לוב שזה היה רכב הכי יקר בזמנם, ואחר ההבטחה הגדולה הזאת, כשראה את ההתלהבות והרצון של השופט לזכותו, כדי שיוכל לרכב על החמור השובי הגיש רבן גמליאל ערעור על המשפט, ובקש דיון נוסף, בנדון, וכשפאו להתדין בשנית, וכלם נאספו שוב לשמע מה התחדש בנושא, אמר להם השופט; תשמעו, הסתפלתי ועינתי שוב ושוב במשפט, ומצאתי שבסוף הספר החדש שנתן לכם כתוב, שלגבי בני ישראל אין לשנות מתורת משה, לא להוסיף ולא לפחות, וכל דבריו רק לגבי שאר האמות, ולכן כל הירשה שיכת לרבן גמליאל, כי כשיש בן, אין הבת יורשת!

פעת הגיע תורה של "אמא שלום" ואמרה לו ברמז דק להזכירו שהבטיחה לתת לו מנוחה, וכן אמרה בקול; "תאיר אורה כמנוחה" - ענה רבן גמליאל לעמיתה ואמר; בא החמור ודחף את המנוחה לארץ! כלומר אני נצחתי בזה שהבטחתי שחד יותר גדול, וכל זה עשו בדרך צחוק, כדי שכל המותאספים ידעו וישמעו את נבלותו מי הוא.

♦ עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ ♦

כשה' אמר למשה לתת נחלה לבנות צלפחד, חשב שהוא בעצמו ינחיל להם, ואם כך חשב משה אולי התבטלה הגזרה שנגזר עלי למות במדבר, ואפנס לארץ, אמר לו הקדוש ברוך הוא; גזרתי במקומה עומדת! אבל תעלה ותראה את הארץ. כי משה רבנו עליו השלום בקש שני דברים - אעברה נא ואראה, ותפלתו 12 והועילה מחצה, שהרי בקש לעבר לתוכה, ובקש לראותה, ועל ידי שראה והביט משה רבנו בארץ

ישראל, נעשה אורא דארץ ישראל מחכים, וזה נשאר עד היום מכח ראיתו של משה, מה שאין כן אור ארץ העמים מטמא.

• יפקד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה •

כאשר 13 משה רבנו שמע שהגזרה קימת והוא עתיד להסתלק מהעולם, בקש מה' שימנה עליהם מנהיג שיטאים להנהיג הדור, שהרי עם בני ישראל שהיו עם משה רבנו במדבר, ששים רבוא כל אדם שונה מחברו בטבעו ובתכונת נפשו כמו שאמרו חז"ל פשם שאין פרצופיהן שוין כף אין דעותיהן שוות, ואין פעולם אדם שדומה לחברו בקול ומראה וכיוצא בו, והמנהיג צריך שיבין ללבו של כל אחד ואחד מהסרים למשמעתו וזה דבר שאי אפשר שהרי ממספר האנשים כן מספר הלבבות השונים זה מזה בתכלית, וגם המלך שהוא כלל כל האומה אינו דומה בנפשו לשום אדם

מזתיניו, אמנם מיחד היה משה רבנו רעיא מהימנא שהשם יתברך נטע בנפשו כל התכונות של כל בני ישראל שהרי משה רבנו היה שרש כל הנשמות של דור המדבר, לכן היה יודע להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד וזה שבקש משה רבנו מהשם יתברך אלקי הרוחות לכל בשר שיפקוד איש על העדה שיהיה בו פח זה.

והשם יתברך ענה אמר לו; אכן החששות שלך נכונות, ולכן קח לך את הושע בן נון ודע שהוא איש אשר רוח בו פרוש אתה הנך שרש כל הנשמות והוא ישנו בבחינת הרוח, איש אשר רוח בו שהוא שרש כל רוחות הדור ההוא, וצוה ה' לסמוך ידו של משה עליו ועל ידי זה יעיר לרוח מהות הנשמה שבמשה, ובה היה גם כן כלול משרש הנשמות, למען ישמעו פרוש יקבלו מאמריו, כל עדת בני ישראל פרוש תהיה גם כן תכונת האנשים השלמים בעלי הנשמה מרצים מפגור.

13. אור החיים עם פי' הצבי והצדק